

Nacionalinė studija apie ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų vertinimo integravimą į sprendimų priėmimo procesus viešojo administravimo ir ūkio sektoriuose Lietuvoje

Teisės aktų projektai ir potencialios prisitaikymo prie reguliavimo išlaidų ir administracinės naštos įvertinimas, bendros rekomendacijos

Galutinės ataskaitos santrauka

Skirta: Aplinkos ministerijai

Vilnius, 2021–2023

Nacionalinė studija apie ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų vertinimo integravimą į sprendimų priėmimo procesus viešojo administravimo ir ūkio sektoriuose Lietuvoje (toliau – Studija) rengiama pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos (toliau – AM) ir Smart Continent LT, UAB sutartį Nr. (64)-D8(E)-7505, sudarytą 2021 m. gruodžio 3 d. Studija rengiama siekiant pademonstruoti ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų bei jų socioekonominio vertinimo integravimą į viešąją politiką ir sprendimų priėmimo procesus viešojo administravimo ir ūkio sektoriuose naudą didinant sprendimų įvairiose viešosios politikos srityse efektyvumą, ekonomiškumą ir tvarumą bei gerinant ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų būklę Lietuvoje, taip kartu užtikrinant ir visuomenės gerovę bei stiprinant valstybinių institucijų ir kitų suinteresuotų šalių supratimą ir palaikymą integruojant ekosistemų ir jų paslaugų vertinimą į sprendimų priėmimą. Studija vykdoma 3 etapais: I etapas – esamos situacijos ir gerosios praktikos analizės, ekosisteminių paslaugų (toliau – EP) ekonominis vertinimas ir apsaugojimo nuo gamtinių grėsmių esamų sąnaudų nustatymas, įvadinė ataskaita; II etapas – integravimo modeliai pagal sektorius, tarpinė ataskaita; III etapas – teisės aktų projektai ir potencialios administracinės naštos įvertinimas, bendros rekomendacijos, galutinė ataskaita.

Galutinėje Studijos ataskaitoje pateikiama: 1) rekomendacijos dėl sprendimų priėmimo procesų ir juos nustatančių teisės aktų, kuriuos reikėtų keisti ir (ar) papildyti, siekiant integruoti ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų vertinimą, 2) preliminarūs pasiūlymai dėl teisės aktų projektų pakeitimo, naujų priėmimo, 3) potencialios administracinės naštos įvertinimas, 4) bendros rekomendacijos visai ekosistemų ir EP išsaugojimo, atkūrimo ir vertinimo politikai Lietuvoje.

Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos (įskaitant ekosistemų apsaugos, ekosistemų atkūrimo ir kitų tipų aplinkos srities investicijas) srityje pasiūlyti keturi modeliai: EP vertinimo integravimo į gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo kryptį ir priemonių nustatymo procesą, EP vertinimo integravimo į saugomų teritorijų steigimo procesą, EP vertinimo integravimo į invazinių rūšių populiacijos gausos reguliavimą, EP vertinimo integravimo į kraštovaizdžio monitoringą. EP vertinimo integravimo į gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo kryptį ir priemonių nustatymo procesą modeliu siūloma išplėtoti gamtinio karkaso teritorijų tvarkymo kryptį ir priemonių nustatymo procesą papildant EP aspektu Gamtinio karkaso nuostatus, patvirtintus LR aplinkos ministro 2010 m. liepos 16 d. įsakymu Nr. D1-624 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2017-10-28) (23 p.), ir Gamtinio karkaso nustatymo ir praktinio taikymo metodiką (2016-2017) (8 skyrių). EP vertinimo integravimo į saugomų teritorijų steigimo procesą modeliu siūloma išplėtoti pasiūlymo steigti saugomą teritoriją rengimą papildant Pasiūlymų dėl saugomų teritorijų steigimo, jų ribų keitimo teikimo ir nagrinėjimo tvarkos aprašą, patvirtintą LR aplinkos ministro 2009 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. D1-491 (LR aplinkos ministro 2022 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. D1-82 redakcija) (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-03-30) (7 p.). EP vertinimo integravimo į invazinių rūšių populiacijos gausos reguliavimą modeliu siūloma EP vertinimą įtraukti į Invazinių rūšių populiacijų gausos reguliavimo veiksmų plano rengimą papildant Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašą, patvirtintą LR aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 (LR aplinkos ministro 2022 m. vasario 15 d. įsakymo Nr. D1-49 redakcija) (suvestinė redakcija nuo 2023-04-27) (15 p.). EP vertinimo integravimo į kraštovaizdžio monitoringą modeliu siūloma kraštovaizdžio monitoringo duomenis apie kraštovaizdžio pokyčius (stebėsenos rezultatai) naudoti siekiant nustatyti, kaip kraštovaizdžio pokyčiai veikia ar galėtų paveikti ateityje EP teikimo ir suvartojimo galimybes.

Miškų ūkio sektoriuje pasiūlyti du modeliai: EP vertinimo integravimo į miškų tvarkymo schemas, EP vertinimo integravimo sukuriant mokėjimo už nemedienines miškų EP schemą. EP vertinimo integravimo į miškų tvarkymo schemas modeliu siūloma EP vertinimą integruoti į įvairius miškų tvarkymo schemų rengimo etapus (parengiamąjį, rengimo) ir schemas dalis (brėžinius, aiškinamąjį raštą, schemas sprendinius) papildant Miškų tvarkymo schemų rengimo taisykles, patvirtintas LR aplinkos ministro 2006 rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. D1-406 (LR aplinkos ministro 2014 m. spalio 10 d. įsakymo Nr. D1-834 redakcija) (suvestinė redakcija nuo 2023-01-12) (20.1, 28, 30, 32.3., 32.4.1. punktus). EP vertinimo integravimo sukuriant mokėjimo už nemedienines miškų EP schemą modeliu siūloma atlyginti už EP teikimą, nustatyti paramos skyrimo mechanizmą papildant LR miškų įstatymą, priimtą 1994 m. lapkričio 22 d. Nr. I-671 (suvestinė redakcija nuo 2023-01-04) (naujas straipsnis). Konkrečios mokėjimų už nemedienines miškų EP schemas sąlygos turėtų būti formuojamos rengiant tokių mokėjimų taisykles, priklausomai nuo mokėjimo tikslo ir pobūdžio bei finansavimo šaltinio.

Žemės ūkio (įskaitant augalų apsaugos produktų tiekimo į rinką autorizavimą ir apdulkintojų apsaugą) sektoriuje pasiūlyti trys modeliai: EP vertinimo integravimo į augalų apsaugos produktų (toliau – AAP) kontrolės ir stebėsenos mechanizmus, EP vertinimo integravimo į paramos mechanizmus (į tiesioginių išmokų skyrimo mechanizmą ir į

paramos pagal Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginio plano priemones skyrimo mechanizmą), EP vertinimo integravimo nustatant EP svarbias teritorijas melioracijos kontekste. EP vertinimo integravimo į AAP kontrolės ir stebėsenos mechanizmus modeliu siūloma sukurti AAP naudojimo stebėsenos sistemą papildant Augalų apsaugos planą ir įtraukiant į jį naują punktą prie uždavinių (susiję punktai: 6.10, 6.11 punktai), papildyti 1 priedo 10 uždavinį ir jo priemones nauja priemone arba įtraukti 1 priede naują uždavinį su jam priskirta priemone. EP vertinimo integravimo į paramos mechanizmus modeliu siūloma EP vertinimą integruoti kaip papildomą tiesioginę išmoką įtraukiant ją į Klimatui, aplinkai ir gyvūnų gerovei naudingas sistemas ir papildant Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros strateginį planą (jei 2023–2027 m. laikotarpyje tokie pakeitimai neįmanomi arba sunkiai įgyvendinami, jie galėtų būti svarstomi sekančiam laikotarpiui, turint pakankamai laiko geriausio atlyginimo už EP būdai surasti, aptarti su socialiniais partneriais, pagrįsti; įtraukti kaip Ekologinės sistemos intervencinę veiklą) ir Paramos už žemės ūkio naudmenas ir kitus plotus bei ūkinius gyvūnus paraiškos ir tiesioginių išmokų administravimo bei kontrolės taisykles, patvirtintas LR žemės ūkio ministro 2023 m. balandžio 13 d. įsakymu Nr. 3D-253 (įtraukti į VI skyrių "Ekologinių sistemų reikalavimai" kaip atskirą veiklą, nurodant reikalavimus tai veiklai). Be to, siūloma EP vertinimą integruoti į atrankos kriterijus kaip papildomą kriterijų ir į priemonių vertinimo prioritetų sąrašą (pirmumo kriterijus) papildant atitinkamus skyrius priklausomai nuo konkrečių taisyklių. EP vertinimo integravimo nustatant EP svarbias teritorijas melioracijos kontekste modeliu siūloma papildyti Valstybei nuosavybės teise priklausančių melioracijos statinių ir melioracijos sistemų naudojimo, būklės vertinimo ir melioracijos darbų finansavimo taisykles, patvirtintas LR žemės ūkio ministro 2013 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. 3D-211 (suvestinė redakcija nuo 2023-01-03) (naujas skyrius) ir Valstybei nuosavybės teise priklausančių melioracijos inžinerinių statinių rekonstravimo darbų investicijų projektų finansavimo taisykles, patvirtintas LR žemės ūkio ministro 2022 m. gegužės 12 d. įsakymu Nr. 3D-328 (14 ir 15 p.).

Teritorijų planavimo srityje pasiūlytas vienas modelis – EP vertinimo integravimas į teritorijų planavimą. Šiuo modeliu siūloma tobulinti savivaldybių bendrųjų planų rengimo etapo esamos būklės įvertinimą papildant LR teritorijų planavimo įstatymą, priimtą 1995 m. gruodžio 12 d., Nr. I-1120 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-04-01 iki 2023-12-31) (15 str. 1 p. 8 d., 25 str. 5 p. 1 d., 30 str. 6 p. 1 d.) ir Kompleksinio teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisykles, patvirtintas LR aplinkos ministro 2014 m. sausio 2 d. įsakymu Nr. D1-8 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-04-01) (101 p.).

Poveikio aplinkai vertinimo (PAV) ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) srityse pasiūlyti du modeliai: EP vertinimo integravimo į PAV ir EP vertinimo integravimo į SPAV. EP vertinimo integravimo į PAV modeliu siūloma išplėtoti planuojamos ūkinės veiklos atranką dėl PAV ir planuojamos ūkinės veiklos PAV papildant Planuojamos ūkinės veiklos atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo tvarkos aprašą, patvirtintą LR aplinkos ministro 2017 m. spalio 16 d. įsakymu Nr. D1-845 (suvestinė redakcija nuo 2023-04-01) (II skyriaus III skirsnyje „Planuojamos ūkinės veiklos vieta“, II skyriaus IV skirsnyje „Galimo poveikio aplinkai rūšis ir apibūdinimas“, I priedo lentelės dalį „Planuojamos ūkinės veiklos vieta“, I priedo lentelės dalį „Galimo poveikio rūšis ir apibūdinimas“) ir Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo dokumentų rengimo tvarkos aprašą, patvirtintą LR aplinkos ministro 2023 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. D1-157 (4, 12.3 punktus, I priedo 8, 10, 21 punktus, I priedą dar vienu skirsniu, esančiu po Nekišojamų kultūros vertybių).

Vandenių sektoriuje pasiūlyti du modeliai: EP integravimo į vandens telkinių pripažinimo LPVT procesą ir EP vertinimo integravimo į žalos aplinkai atlyginimo dydžio nustatymą. EP integravimo į vandens telkinių pripažinimo LPVT procesą modeliu siūloma išplėtoti LPVT pripažinimo peržiūrą papildant ją (ir atitinkamai LPVT pripažinimo peržiūrą pagrindžiančią medžiagą) pasiūlytomis vertinti papildomomis EP (be tų, kurios buvo vertintos iki šiol). EP vertinimo integravimo į žalos aplinkai atlyginimo dydžio nustatymą modeliu siūloma vertinti žalą, padarytą EP papildant LR aplinkos apsaugos įstatymą, priimtą 1992 m. sausio 21 d. Nr. I-2223, Aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodiką, patvirtintą LR aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymu Nr. 471 (32 str.). Pateikiami siūlymai Aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos skyrių papildymui.

Želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo ir kūrimo srityje pasiūlyta detalizuoti EP vertinimą viešųjų atskirųjų želdynų projektavimo procese. Atsižvelgiant į tai, kad viešųjų atskirųjų želdynų projektavimo tvarka ir etapai reglamentuojami LR želdynų įstatyme ir nėra galimybės išplėsti juos teisės akte, siūloma parengti informacinį leidinį su detalizuotomis gairėmis.